

розвитку мислення, пізнавальної активності, творчого пошуку.

Включення графічної грамоти до навчальних програм з трудового навчання та художньої праці у початковій школі відповідно до вимог освітньої галузі "Технології" науково обґрунтоване і визначається насамперед спрямованістю на особистісно орієнтоване навчання і виховання, формування у молодших школярів політехнічних понять, розширення дитячих уявлень про трудову діяльність.

Вивчення початкових елементів графічної грамоти включає такі компоненти творчої діяльності:

- домінуючу роль пізнавальної мотивації;
- дослідницьку творчу активність, що виражається у виявленні нового, у постановці і розв'язанні проблеми;
- можливість дослідження оригінальних рішень;
- можливість прогнозування і передбачення;
- здатність швидко засвоювати нову інформацію;
- уміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати;
- швидке оволодіння технікою праці, ремісничою майстерністю;
- схильність до економічності у прийнятті рішення, раціонального використання матеріалу, часу;
- пошук виходу із складних ситуацій у розв'язанні політехнічних завдань, вироблення особистісних рішень тощо.

Розвитку творчості учнів сприяють поглиблення знань матеріалу з трудового навчання за рахунок реалізації міжпредметних зв'язків: інтегрований курс "Художня праця", рідна мова, народознавство, математика, предмети природознавчого циклу та ін.; поєднання навчальної діяльності з ігровою; формування основ конструкторських умінь і здібностей.

Важливим для вчителя у процесі творчої діяльності на уроках трудового навчання є створення необхідної психологічної атмосфери підтримки розвитку особистості; опанування вміннями постійно ставити учня в умови творчої діяльності, дослідника, пошукача. Це вимагає від учителя новаторського підходу, високої педагогічної майстерності.

Література:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник. –К.:ІЗМК, 1998.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (Проект).- К.: Шкільний світ, 2002.
3. Освітні технології: Навч.- метод. посібник/О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. –К.: А.С.К., 2002.
4. Сухомлинський В.О. Вибр. пед. твори. –К.: Рад. шк.. 1971.

А. І. Пелішенко

КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ В ДОПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛЦЕЇСТА

Сьогоднішній глобалізований світ характеризується великим об'ємом інформації, який через кожні десять років зростає вдвічі. Перед сучасною школою постає проблема не тільки результативної передачі наукової інформації і соціального досвіду, але й у відкритті особистості кожного учня, його неповторного Я. Завдяки цьому виявляються потенційні

можливості учня і завдяки створенню спеціального освітнього середовища формується особистість здатна до продуктивної творчої діяльності.

Як стверджував К.Роджерс, освіченою людиною є тільки та, яка навчалася вчитися. Ефективність традиційного навчання, основи якого відображені в ідеях відомого чеського педагога Я. А. Коменського (XVIII ст.), проявляється в таких параметрах як: мотивація, успішність, точність відтворення інформації. Особистість учня в такій системі виступає як „засіб” досягнення мети – здобуття знань, умінь і навичок. Звичайно говорити про справжню освіченість молодшої людини за такої системи навчання не можливо.

В навчальних закладах нового типу і, зокрема у ліцеях, є більшій можливості для становлення освіченої людини, людини, яка в майбутньому здатна до продуктивної творчо-пізнавальної та професійної діяльності. Мова йде про те, що сьогодні вектор цілепокладання в освітній системі змінив свій напрям на діаметрально протилежний, а саме: особистість учня – це мета (макроціль) педагогічної взаємодії в особистісно орієнтованій освіті.

Дослідник основ модульної технології особистісно орієнтованої освіти В.В.Шоган визначає особистісно орієнтовану освіту, як цілісний неперервний процес, технологія якого повинна мати єдині теоретико-практичні основи, єдиний технологічний конструкт, який функціонує за законами особистісного саморозвитку суб'єктів освіти. [5, 34]

Розрив, який існує між теорією і практикою особистісно орієнтованої освіти педагоги ліцеїв намагаються компенсувати осмислення і впровадженням інноваційних (оновлених) технологій.

А. С. Макаренко – представник традиційного (технократичного) підходу в освіті вперше порушив питання про проектування різних якостей особистості вихованців („...проектировать лучшее в человеке...”). В сучасних умовах особистісно орієнтованої ліцейної освіти це визначається як мотивований спосіб зміни педагогічної дійсності, основою якого є результат самовизначення його творця в ціннісно-смысловому педагогічному просторі. [4, 11]

Сучасні концепції особистісно орієнтованої освіти представлені в працях педагогів-науковців: О. В. Бондаревської, С. В. Кульневич, В. В. Серікова, І. С. Якиманської та ін.

Специфіка навчального закладу – Фінансово-економічного ліцею вимагає впровадження саме тих інноваційних технологій, які дають можливість проектувати формування і розвиток професійно-значущих якостей майбутнього фахівця в економічній галузі. З цієї точки зору заслуговує на увагу позиційно-дидактична концепція В. В. Серікова. В своїй моделі особистісно орієнтованої освіти В. В. Серіков використовує положення С.В.Рубінштейна про те, що сутність особистості виявляється в її здатності займати певну позицію. „Личность – это не набор заданных качеств, а способность человека «быть личностью», то есть проявлять свои отношения к миру и самому себе. Личностно-ориентированное образование – это такое образование, которое создает условия для проявления личностных функций учащегося». [3, 23] В. В. Серіков виділяє такі особистісні функції: мотивуюча (сприймання і обґрунтування діяльності); опосередкована (по відношенню до зовнішньої дії і внутрішнім імпульсам поведінки); колізійна (бачення прихованих протиріч дійсності); критична (по відношенню до запропонованих ззовні цінностей і норм); рефлексивна, смыслоутворююча,

орієнтована (побудова особистісної картини світу – індивідуального світогляду); функція забезпечення автономності і стійкості внутрішнього світу; творчо перетворююча; самореалізуюча (потяг до визнання свого образу „Я” оточуючими); забезпечення рівня духовності в відповідності з запитами (попередження редукації життєдіяльності у відношенні до утилітарної мети).

Урок у ліцеї є основною організаційною формою навчально-виховного процесу, в ході якого реалізується позиційно-дидактична концепція особистісно орієнтованої освіти. Технологія його така: етап орієнтації; етап цілевизначення; етап проєктування; етап організації виконання плану діяльності; етап контрольно-корекційно-оціночний та завершальний етап.

Література:

1. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания //Педагогика. – 1995. - № 4. – С. 29 – 36.
2. Круглей М. Как сделать школу личностной //Народное образование. – 1994. - № 4.
3. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование: к разработке дидактической концепции //Педагогика. – 1994. - № 5. – С. 16 – 21.
4. Тирская Е. А. Проектирование учебной деятельности старшеклассников в условиях личностно ориентированного обучения. - Омск, 1999. – 24 с.
5. Шоган В. В. Теоретические основы модульной технологии личностно ориентированного образования: Автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. – Ростов-н/Д, 2000. – 44 с.

Л. В. Гулько

ПЛЕКАЄМО ТВОРЧУ ОСОБИСТІСТЬ ЛІЦЕЙСТА

Учень, який вступає до навчання у Фінансово-економічний ліцей, з перших днів відчуває відмінності в організації навчально-виховного процесу у ліцеї у порівнянні зі школою. Це новий зміст їх діяльності, який закріплюється новою термінологією: навчально-творча, навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність. Кожен вид діяльності учень опановує поступово з 8 по 11 класи. І належне місце у формуванні готовності до того чи іншого виду діяльності займає система виховної роботи в ліцеї.

Система виховної роботи у нашому ліцеї створює сприятливі умови для становлення творчої особистості майбутнього спеціаліста у галузі економіки.

Зміст виховної роботи у ліцеї визначається головною метою цього навчального закладу нового типу – виховати здорову, творчу, компетентну особистість – громадянина України, носія національних цінностей, загальнонародських, наукових, філософських надбань, інтелігентну гармонійно розвинену людину, конкурентноспроможну у сучасному суспільстві.

Різні види діяльності ліцею інтегровані у загальноліцейські справи. Вони важливі, оскільки у процесі їх підготовки формується система стосунків і виробляється соціальний досвід ліцейстів.

Оскільки Фінансово-економічний ліцей існує у структурі навчально-методичного комплексу, склалася своєрідна система виховної роботи. Великого значення ми надаємо таким міроприємствам як: „Посвята у

ліцеїсти” та „Лідер року ФЕЛ”.

„Посвята у ліцеїсти” – це і день народження ліцею і посвята нових учнів у ліцеїсти. Свято проходить урочисто, з символами та атрибутами фінансово-економічного ліцею. Урочисто в присутності великого педагогічного колективу навчально-методичного комплексу, батьків, учнів вноситься прапор ліцейського братства, виконується гімн ліцею, а нові учні дають клятву ліцеїста ФЕЛ. Це свято символізує єднання, дружбу, взаємодопомогу у ліцейському братстві, потяг до знань, до вершин пізнання. Це наше родинне свято, коли збираються учні, батьки, вчителі – об’єднанні загальною метою – плекати творчу особистість учня.

Постійно діючим є конкурс „Лідер ФЕЛ”. Заклучне свято конкурсу „Лідер ФЕЛ” – це підсумок досягнень за навчальний рік у різних напрямках діяльності: навчально-виховному, методичному, науково-дослідницькому, суспільно-громадському. Це підсумок наполегливої спільної праці педагогічного та учнівського колективів. За результативність своєї роботи ліцеїсти, вчителі отримують пам’ятний знак „Лідер ФЕЛ”. Це зірка з напівкоштовного каменя, яку виготовляють криворізькі художники Худякови. У 2002 році започатковано ще один пам’ятний знак – „Родинне деревце ФЕЛ”.

Особлива роль і специфічні функції класного керівника. Це як правило спеціаліст, який має фахову підготовку за однією з профільюючих дисциплін у ліцеї і в його обов’язки входить індивідуальна робота з ліцеїстами по формуванню у них власного стилю навчально-дослідницької та науково-дослідницької діяльності учнів. Вони виховують ліцеїста-дослідника у галузі економіки, формують майбутнього науковця-інтелігента. Класні керівники здатні визначити внутрішні „зрушення” у свідомості, почуттях, намірах, орієнтаціях ліцеїста, як головного суб’єкта виховного впливу. Класний керівник тісно співпрацює з психологом ліцею і забезпечують психологічний супровід ліцеїста на всіх етапах його навчання в ліцеї.

У ліцеї склалася ще одна із цікавих і важливих форм впливу на формування особистості ліцеїста – це подорож до країн Далекого та Близького зарубіжжя. В умовах діяльності нашого ліцею це ефективний захід для збагачення особистого досвіду навчальної та навчально-дослідницької діяльності.

Література:

1. А л ф і м о в В. М. Ліцей в системі освіти України: Монографія. – Донецьк, 1996. – 216 с.
2. А л ф і м о в В. М. Організація роботи вихователя ліцеїстів: навчальний посібник. – К., 1995. – 160 с.
3. Р и б а л к а В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія /За ред. Г.О.Балла. – К.: ПППО АПН України, 1998. – 160 с.

ДОПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ЛІЦЕЇСТІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ НА БАЗІ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ (НМК)

У всьому світі визнано, що ефективна підготовка фахівців можлива при умові неперервної багатоступеневої системи їх навчання. Ступеневість, як відомо, створює передумову можливого доповнення і поглиблення професійної підготовки, забезпечує принципову можливість переходу до нової якості, а також можливість творчої інтенсифікації цих переходів. Допрофесійна підготовка учнів у ліцеях економічного спрямування виступає як ланка єдиного цілого – неперервної професійної освітньої системи, а одним із найважливіших завдань є забезпечення організаційно педагогічної прогностичності і плавності переходу до навчально-освітнього процесу у вищих закладах освіти.

У Фінансово-економічному ліцеї (ФЕЛ), що діє на базі НМК: ФЕЛ – КТЕУ (Криворізький технікум економіки та управління) – КФ МУФ (Криворізька Філія Міжнародного університету фінансів) – НКЦ ЗДУ (навчально-консультаційний центр Запорізького державного університету) передбачено вивчення економіки з 8 класу і до 11, з тижневим навантаженням 2 години. При цьому пропедевтичну підготовку до сприймання, розуміння і користування економікою як галуззю знань і сферою діяльності ми здійснюємо через курси за вибором: „Азбука економіки в іграх” (8 клас) та „Основи історії економічних вчень” (9 клас) з тижневим навантаженням 1 година. До професіоналізації в ФЕЛ передбачає підготовку до повноцінного включення учнів у професійно-рольові відносини. За допомогою таких курсів за вибором як „Менеджмент” (10 клас), „Мікроекономіка” (10 клас), „Макроекономіка” (11 клас), „Гроші та кредит” (10 клас), „Банківська справа” (11 клас), „Реклама” (11 клас) викладачі НМК намагаються допомогти ліцеїстам усвідомити сутність обраної професії, її вимоги до виконання, цілі й функції професійної діяльності, прийоми творчої адаптації до навчання на наступних ступенях економічної освіти. В цьому ФЕЛ, як середній заклад освіти, що функціонує в системі НМК має суттєві переваги: ліцеїсти отримують висококваліфіковане науково-методичне забезпечення у допрофесійній підготовці. ФЕЛ, як середній заклад освіти недержавної форми власності, несе відповідальність за особистісний розвиток майбутнього спеціаліста, його особистісної професійної придатності.

Допрофесійну підготовку ФЕЛ ми розглянемо як вузько профільний або перед профільний етап, маючи на увазі, що вже учнем обрана якщо не професія, то більш менш, конкретний напрям майбутньої професійної діяльності. Зміст, методи і форми перед професійної підготовки розраховані на формування у кожного учня готовності – мотиваційної та інструментальної – до професійного навчання за певною спеціальністю (чи за спеціальностями певної групи).

Визначений зміст допрофесійної підготовки учнів ФЕЛ, вимагає науково обґрунтованої організації її.

Основними принципами організації навчально-виховного процесу в ФЕЛ, саме як закладу недержавної форми власності є:

- принципи комфортності учнів завдяки забезпеченню індивідуально-профільного навчання, виховання та розвитку;

- забезпечення учням можливості працювати на уроці в індивідуальному темпі і комплексно (в класі до 15 чоловік);
- рівномірність розподілу навчального навантаження на різні центри і системи нервово-психічної діяльності учнів на уроці, протягом дня, тижня, семестру, навчального року;
- диференціація навчання, яка забезпечується:
  - а) максимальним врахуванням мотиваційної я-концепції особистості; характерологічних рис його; творчих умінь та особливостей перебігу психічних процесів;
  - б) раціональним використанням годин, які виділяються на індивідуально-групові заняття і консультації, курси за вибором.

Ефективність допрофесійної підготовки значною мірою визначається рівнем психолого-педагогічної і фахової компетентності вчителя ліцею. Ми вважаємо, що привабливість допрофесійної підготовки для учнів нашого ліцею забезпечується передусім формуванням внутрішньої мотивації їхньої діяльності. З перших днів перебування в ліцеї учні усвідомлюють, що їх діяльність у ліцеї відрізняється від навчальної діяльності у школі не лише назвою: „Навчально-творча”, „Навчально-дослідницька”, „Науково-дослідницька”, а й сутністю. Цьому слугують високий науково-методичний рівень навчання, доброзичливе і поважливе ставлення до учнів, залучення їх до спільної науково-дослідницької діяльності економічного спрямування.

Література:

1. Г р е б е н ю к Г. Є. Загальна характеристика ступеневої системи професійної освіти /Неперервна професійна освіти: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія /За ред. І.А.Зязюна. – К.: Видавництво „Віпол”, 2000. – С. 228 – 248.
2. К р ю к о в а Д. Ф. Політехнічний розвиток учнів у системі неперервної професійної освіти. – Там само. – С. 452 – 474.
3. С и с о є в а С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. – Там само. – С. 249 – 273.
4. Ц е х м і с т е р Я. В. Допрофесійна підготовка в системі неперервної професійної освіти: проблеми і пошуки. – Там само. – С. 364 – 390.

Т. М. Фляга

ПРО БЕЗПЕРЕРВНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Створений у Кривому Розі навчально-методичний комплекс, до складу якого входить Фінансово-економічний ліцей (ФЕЛ), Криворізький технікум економіки та управління (КТЕУ), Криворізька філія Міжнародного університету фінансів (КФ МУФ), навчально-консультаційний центр Запорізького державного університету (НКЦ ЗДУ) покликаний забезпечити завершену і поступово наскрізну підготовку фахівців економічного профілю на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні.

Перший рівень – кваліфіковану допрофесійну підготовку учнів забезпечує ФЕЛ. Повноцінність загальної економічної освіти забезпечується реалізацією як інваріативної частини, де однією з основних дисциплін є вивчення основ економіки (8-11 кл.) так і варіативної частини навчального плану ліцею. Це такі спецкурси як: азбука економіки в іграх, основи

економічних вчень, менеджмент, мікроекономіка, макроекономіка, гроші та кредит, банківська справа, реклама.

Виходячи з основних завдань ліцею здійснювати науково-практичну підготовку учнів до майбутньої професійної діяльності важливого значення набуває організація науково-дослідницької діяльності ліцеїстів.

Структурні ланки навчально-методичного комплексу: педагогічна рада, науково-методична рада, науково-методичні об'єднання ліцею при циклових комісіях комплексу, ліцейське наукове товариство створюють сприятливі умови для організації і проведення навчально-дослідницької та науково-дослідницької діяльності учнів ФЕЛ.

Блок науково-практичної підготовки робочого навчального плану ФЕЛ передбачає систему підготовки ліцеїстів з технології науково-дослідницької діяльності. Форми звітності по оволодінню технологією – це поетапне написання курсових робіт реферативного (на підготовчому етапі) та творчого рівнів (на дослідно-експериментальному) з подальшим захистом їх під час залікових сесій.

Функціонування ФЕЛ в структурі навчально-методичного комплексу: ФЕЛ – КТЕУ – КФ МУФ – НКЦ ЗДУ забезпечує специфічні можливості для організації і проведення навчально-дослідницької діяльності ліцеїстів та наукової діяльності викладачів комплексу. Це в першу чергу – індивідуальна робота з ліцеїстами по формуванню у них власного стилю науково-дослідницької діяльності. Саме в умовах функціонування нашого ліцею як середнього загальноосвітнього закладу недержавної форми власності є можливість здійснити на практиці справжню творчу співпрацю ліцеїста і керівника – наукового консультанта з проблеми дослідження, яке проводить ліцеїст. (Здійснюється погодинна оплата індивідуальної роботи з ліцеїстами.

Незважаючи на позитивний, певною мірою авторський досвід, з професійної підготовки ліцеїстів, як майбутніх фахівців в галузі економіки, на сьогодні ще існують такі проблеми:

- учні загальноосвітніх шкіл, які приходять до ліцею не завжди виявляють готовність до нових форм навчальної діяльності таких, як навчально-творча, навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність;

- а також проблема виявлення та вивчення тих характерологічних рис особистості майбутнього ліцеїста в галузі економічних наук, тенденція формування яких є актуальною в умовах сьогодення України.

Ми шукаємо шляхи розв'язання цих проблем у наших умовах. Умовах існування ФЕЛ у структурі НМК, середнього загальноосвітнього закладу недержавної форми власності. Але ці проблеми, на нашу думку, є спільними для багатьох навчальних закладів нового типу, які здійснюють допрофесійну підготовку учнів.

Література:

1. А л ф і м о в В. М. Педагогічні основи організації навчально-виховного процесу в ліцеї: Автореф. дис. д-ра пед. наук. – К., 1997. – 51 с.
2. К и с і л ь о в а В. П. Становлення системи ліцейної освіти в Україні //Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. - № 3. – С. 362 – 369.
3. К л а р и н М. В. Личностная ориентация в непрерывном образовании //Педагогика. – 1996. - № 2. – С. 15.
4. Матеріали Другого Міжнародного Конгреса ЮНЕСКО по технічному и професіональному образованию «Образование и

підготовка на протязі всієї життя: мост в майбутнє». – Сеул, Республіка Корея, 26-30 квітня 1999 г. – г. Астана. – 1999. – С. 84, 87.

5. Н и ч к а л о Н. Г. Професійна освіта нової доби /Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія /С.О.Сисоєва, А.М.Алексюк, П.М.Воловак та ін.; За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – С. 476 – 484.

В.В. Сергієнко

МОНІТОРИНГ ЯК ОДИН ІЗ ДІЄВИХ ЧИННИКІВ У ДОПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛІЦЕЇСТІВ

Допрофесійна підготовка майбутнього фахівця Фінансово-економічного ліцею передбачає формування готовності його до майбутньої економічної діяльності.

Серед дієвих чинників формування готовності ліцеїстів до науково-дослідницької діяльності економічного напрямку є застосування моніторингу.

Моніторинг – це системний метод аналізу результатів навчально-виховної та навчально-дослідницької діяльності ліцеїстів.

Ліцеї недержавної форми власності, у порівнянні із загальноосвітніми середніми навчально-виховними закладами, мають більші можливості у формуванні індивідуального стилю науково-дослідницької діяльності учнів.

Дослідження науковців України проблеми підготовки майбутньої наукової еліти (В.М.Алфімов, В.П.Кисільова, О.Є.Остапчук, В.В.Рибалка, П.І.Сікорський, А.І.Сологуб та ін.) дають підставу стверджувати: формування готовності ліцеїста до майбутньої економічної діяльності (див. схему) передбачає сформованість таких груп умінь: дослідницьких, загальнонаукових, комунікативних, особистісних.

Рівень сформованості цих умінь забезпечує становлення індивідуального стилю навчальної та навчально-дослідницької діяльності ліцеїста.

Результативним засобом формування перелічених вище груп умінь є система безперервного вивчення за навчально-виховного процесу з метою виявлення його відповідності бажаному результату, тоб то моніторинг.

Моніторинг якості навчання виконує діагностично-корекційну функцію.

Основними складовими моніторингу є розробка:

- таблиць контролю та корекції навчальних досягнень учнів з кожної програмної теми;
- діагностичної таблиці навчальних досягнень учнів;
- графіку обліку рівня досягнень учнів з кожної письмової роботи;
- таблиць по елементного аналізу вмінь кожного учня з вивченої теми.

Таблиці призначенні як для вчителя так і для учнів. Відкрита інформація, що висвітлюється в них, дає можливість кожному ліцеїсту об'єктивно оцінювати свої знання; особистий досвід навчальної діяльності; прогнозувати досягнення у формуванні індивідуального стилю навчальної діяльності.

Вчителю таблиці допомагають:

- якісно проводити аналіз навчальних досягнень учнів, визначати їх

рівні;

- ефективно і якісно здійснювати корекцію навчальних досягнень;
- планувати повторення програмного матеріалу з урахуванням рівнів компетенції учнів;
- спланувати подальший пошук шляхів формування індивідуального стилю науково-дослідницької діяльності.

Експеримент, який ми проводимо з 2000-2001 н. р. у Фінансово-економічному ліцеї м. Кривого Рогу із застосуванням моніторингу у процесі вивчення математики переконливо свідчить: моніторинг є результативним засобом, що дає можливість розкрити сутність ліцеїста, виявити його особистісні якості; є дієвим чинником формування у ліцеїстів здатності до фахової саморефлексії.

А.П. Афонин, И.Н. Конельская, Е.Ю. Федотова.

КУЛЬТУРА ЗДОРОВЬЯ КАК ФАКТОР ВОСПИТАНИЯ ЗДОРОВОГО ПОКОЛЕНИЯ

Сохранение здоровья нации в настоящее время становится важнейшим социальным приоритетом. В системе рыночных отношений здоровье является базовым фактором, определяющим его социальный и жизненный статус. Сложившийся острый демографический кризис в Украине требует разработки новой, экономически адекватной стратегии охраны здоровья для всех возрастных групп населения, особенно подрастающего поколения [3].

В последние десятилетия опыт ряда экономически развитых стран показал, что колоссальные вложения в классическую систему охраны здоровья не влияют существенно на увеличение продолжительности жизни людей [8].

Признано, что наиболее существенным фактором, влияющим на продолжительность жизни и её качество, является здоровый образ жизни [2].

Однако в сложившихся условиях ключевой проблемой является резко заниженное самосознание ценности здоровья как фактора жизненного успеха, что выражается в низком уровне культуры и здоровья.

Под культурой здоровья (валеологической культурой) понимают не только уровень медико - валеологической грамотности всех возрастных групп населения, но и динамический стереотип поведения; состояние социального благополучия; степень развития творческих сил; физических, психических, умственных и духовных способностей человека [4, 7].

Необходимыми составляющими валеологической культуры являются также соответствующие знания, умения, навыки, уровень интеллекта, нравственного и эстетического развития, характер мировоззрения, способы и формы общения людей и т.п.[1]. Именно школа, вуз и являются тем центром, где должна формироваться культура здоровья, валеологическое понимание этой проблемы.

Валеологическая культура должна быть присуща каждому. Но для педагога она является значимой и необходимой, поскольку учитель – это не только квалифицированный специалист в своей области знаний, но и воспитатель культуры здоровья подрастающего поколения.

Сущность валеологического образования включает в себя кроме обучающего и воспитательного аспекта, еще и оздоровительный компонент, который необходимо внедрять в образовательном пространстве, придавая

ему приоритетное значение.

Валеологическое образование является системой образовательных мер, направленных на формирование валеологического мышления и здоровый образ жизни человека. Подобное образование в школе и вузе должно стать неотъемлемой частью познавательной деятельности учащихся (студентов) с целью формирования валеологической культуры подрастающего поколения.

В функциональные обязанности учителя важно сейчас включить как обязательный структурный элемент его профессиональной деятельности работу по формированию и коррекции образа жизни учащихся. Учитель, обладающий необходимыми знаниями о здоровье детей и формировании у них здорового образа жизни, сумеет свести к минимуму учебные факторы риска (дидактогении), существующие в современной школе. В этой связи справедливо утверждение о том, что формирование здоровья детей педагогическими средствами зависит от всех участников образовательного процесса [5]. Необходима перестройка сознания педагога и обучение его актуальным вопросам школьной валеологии. Это позволит учителям обеспечить формирование валеологической культуры на всех этапах обучения школьника [7].

Формирование валеологической культуры учителя является неотъемлемым условием достижения этой цели.

Здоровье необходимо рассматривать как меру духовной культуры, как показатель качества жизни индивида и в то же время, как результат нравственного стержня социальной политики государства [6].

Вполне естественно, что такое понимание проблемы не формируется быстро, но переход на здоровьесцентристскую парадигму в образовательном пространстве нужно осуществлять в XXI веке как можно быстрее. Реальную помощь в такой перестройке мировоззрения всех участников образовательного процесса и признана оказывать система валеологического образования, которая предполагает следующие методологические подходы:

- антропологический, рассматривающий человека в его целостном виде;
- системный, позволяющий создавать образовательную систему воспитания здорового человека;
- культурологический, дающий возможность приобщиться к вековому опыту сохранения и развития здоровья человека;
- деятельный, предполагающий реализацию накопленных знаний через различные виды деятельности по совершенствованию себя и окружающей действительности [7].

Такой комплексный подход определения содержания валеологической культуры в образовательном пространстве представляется наиболее целесообразным, так как он позволяет сделать культуру содержанием валеологического образования, а валеологическое образование – процессом, в результате которого формируется валеологическая культура подрастающего поколения.

Литература:

1. Данильченко С. И., Галий А.И. Валеологическая культура как фактор воспитания здорового поколения. Здоровье человека: Материалы III Международного конгресса валеологов Под. ред. В.В.Колбанова. –СПб., 2002. –С. 68-69.

2. Дубровский И.В. Валеология. -М.: Флінта, 1999.-592с.
3. Ефимова В.М. О некоторых подходах к валеологизации образования// Культура здоров'я як предмет освіти. Зб. Наукових праць. –Херсон, 2000. –252с.
4. Кривошеева Г. Культура здоровья личности как социально – педагогическая проблема// Шлях освіти. – 2001. -№1. –С. 35-37.
5. Колбанова В.В., Говорушина И.В. и др. Валеологическое обеспечение системы дополнительного образования Дома детского творчества// Здоровье человека: Материалы III Международного конгресса валеологов (Под. ред. В.В.Колбанова. –СПб., 2002. –с. 104-106.)
6. Разумов А., Понаморенко В., Пискунов В. Здоровье человека. М.: “Медицина”, 1996. –413с.
7. Сизова И.А. Формирование валеологической культуры будущего педагога как составляющее валеологического образования. Здоровье человека: Материалы III Международного конгресса валеологов (Под. ред. В.В.Колбанова. – СПб., 2002. –с. 186-188.)
8. Татарникові Л. Педагогическая валеология : генезис, тенденции развития. СПб.: «Петроградский и К», 1997. –416с.

Г.П. Половина, Г.П. Дмитриченко

РЕАЛІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основою технології особистісно орієнтованого навчання є принцип суб'єктивності освіти. Цей принцип, на наш погляд, можливо успішно реалізувати з допомогою такої форми позакласної діяльності як екскурсія на природу “Механіка - це цікаво”. Взагалі екскурсія традиційно проводиться як узагальнюючий захід, де можна теорію перевірити на практиці. Ми ж пропонуємо провести таку екскурсію ще до початку вивчення у 9 класі розділу “Механіка”, в кінці 8 класу.

Підготовку до екскурсії розпочали ще у 8 класі. Учні виготовляли літаючі пристрої, які потім використовували в змаганнях. Провели ж екскурсію в кінці навчального року 8-го класу так, щоб школярі встигли написати про неї звіт. Екскурсія проведена як вступ до розділу “Механіка”, в якій були актуалізовані знання учнів, одержані ними в молодших класах, пробуджувався інтерес до того розділу фізики, який виник майже тоді, коли людина себе відчула людиною. Що цікавого можна чекати від такої старовинної науки на відміну від новітньої атомної чи ядерної фізики? Але саме “Механіка” здатна розбудити у учня власну пізнавальну активність, яка проявляється у виборі досліджуваного об'єкту: літачка, гелікоптера, повітряного змія, парашута, які можна зробити користуючись літературними джерелами. Або спостереження меандрів Інгульця, чи спостереження вибуху в кар'єрі по добуванню залізної руди сприятимуть дослідженню, експерименту, міжособовій взаємодії.

Під час цієї екскурсії здійснювався принцип суб'єктивності освіти, що є основою психолого-дидактичної концепції особистісно орієнтованого навчання:

- враховувався суб'єктивний досвід учня в виборі досліджуваного об'єкта (кидання ласо, літак, парашут, повітряний змій і таке ін.);
- не тільки розширювався обсяг знань по якомусь явищу, що

спостерігалось під час екскурсії, але й були зроблені висновки про те, що багато чого учні не можуть пояснити, хоч і спостерігали це не вперше (відеречко з водою, що обертається у вертикальній площині; "телеграми" повітряного змія);

- учні зрозуміли, що хоч зроблені їхніми руками пристрої працювали, досвід школярів повинен бути узгоджений з науковим змістом;

- аналіз звітів про екскурсію "Механіка - це цікаво" показав, що була створена атмосфера зацікавленості не тільки для того учня, що виготовляв той чи інший пристрій та запускав його, але й усі інші були зацікавлені роботою товариша, робили спроби експериментувати з пристроями інших;

- під час вивчення механіки учням легше було зрозуміти "принцип незалежності руху", "третій закон Ньютона", або чому сила тиску завжди перпендикулярна до поверхні, на яку вона діє. Для того, щоб це зрозуміти, учні самі вибирали власний спосіб роботи, аналізували результати інших і не боялись неправильно запуски повітряного змія, або накреслити траєкторію на піску, рухаючись по ньому поступально та обертально;

- екскурсія сприяла вибору тем для творчих робіт, що є проявом самостійної діяльності оволодіння теоретичною основою, експериментальної перевірки знань. Виконані учнями творчі роботи: "Підймальна сила крила літака", "Гелікоптер", "Сухий лист в пенальті" є свідченням самовираження в ході оволодіння механікою.

Екскурсія, як одна із форм позакласної роботи, дає можливість реалізувати суб'єктивний досвід кожного окремого учня, збагатити цей досвід науковим змістом, створює умови для розвитку індивідуальності учня.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. Особистісно-орієнтована освіта як чинник соціалізації особистості

- Гончарук Г.П. Кривий Ріг у новому соціокультурному просторі.
(Кривий Ріг, Україна) 3
- О.В. Гукаленко, А.Я. Данилюк. Интегрирующая роль образования в
формировании целостного славянского образовательного пространства.
(Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика). 5
- И.В. Колоколова, В.И.Миколишина. Некоторые аспекты моделирования
педагогического процесса как среды творческого саморазвития его
субъектов. 7
- Л.В.Кондрашова. Проблемы модернизации педагогического образования
в условиях высшей школы (Кривой Рог, Украина). 8
- Е.В. Бондаревская, О.В.Гукаленко. Стратегия реформирования системы
непрерывного педагогического образования (Ростов-на-Дону, Россия). 11
- Ничкало Н.Г. Творчі використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду
у модернізації профтехосвіти в Україні (Київ, Україна). 13
- Мовчан В.П. Неперервна професійна освіта: реалії та перспективи.
(Кривий Ріг, Україна). 19
- В.И. Руденко, Н.Н. Руденко. Личностный смысл как основание
культурологического подхода к проектированию содержания образования
(Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика). 22
- Е.В. Михеева, Л.Н.Кара. К вопросу о личностной ориентации в системе
высшего педагогического образования (Тирасполь, Приднестровско-
Молдавская республика). 23
- Т.А. Гелло, О.Е.Подгорная. Воспитание ценностного сознания в
структуре общей направленности личности (Тирасполь, Приднестровско-
Молдавская республика). 25
- А.В. Мельничук, Л.М. Звезда. Особенности духовно-нравственного
воспитания молодежи в многокультурном славянском пространстве. 27
- А.П.Илькова, М.Я.Макарова. Отдельные аспекты воспитания смыслов и
ценностей. 28
- Т.П. Суарес. Духовность современной личности (Беларусь). 30
- І.А.Зязюн. Діалектика змісту освіти і змісту учіння (Київ, Україна). 32
- Т.И.Власова. Воспитание духовности на основе религиозного
миропонимания. Ростов-на-Дону, Россия). 40

С.В.Олейников. Отдельные аспекты коммуникативного процесса в педагогическом взаимодействии.	41
О.В.Гукаленко, И.Б. Левицкая. Приоритетные направления профилактики правонарушений и социальной дезадаптации детей. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика).	43
О.О.Любар. Українська педагогіка як складова частина європейської педагогічної культури. (Кривий Ріг, Україна).	51
Л.І.Зязюн. Світоглядні засади мистецтва в системі освіти Франції та України (Київ, Україна).	52
И.Б.Левицкая, В.Л.Бондар. Инновационное развитие школы как комплекса национальной культуры. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика).	56
В.Ф.Олейник. Идеи М.Монтеня в современной системе личностно-ориентировочного обучения и воспитания.(Кривой Рог, Украина).	58
Л.В. Дояр. Освітнянські пошуки першої пол. 80-х років в Україні: ретроспективний погляд в контексті сучасності.(Кривий Ріг, Україна).	59
В.С. Билецкая, Л.Л. Горбенко. Формирование диалектического мышления у первокурсников на занятиях по истории Украины (Кривой Рог, Украина).	60
РОЗДІЛ II. Особистісно-орієнтоване навчання в практиці вищої школи.	
А.П. Сманцер. Культурологический подход при формировании содержания педагогической подготовки будущего преподавателя в классическом университете. (Минск, Беларусь).	62
Г.Б. Штельмах. Виховання іншомовної комунікативної культури майбутнього фахівця засобами новітніх технологій. (Кривий Ріг, Україна).	64
Л.А.Савченко. Изучение проблемы духовного развития старшеклассников с позиции личностно-ориентированного обучения. (Кривий Ріг, Україна).	65
О.С.Білоус. Особистісно орієнтоване навчання як чинник стимулювання творчої активності студентів. (Кривий Ріг, Україна).	67
Л.В.Григоренко, Зеленкова Н.И. Учебно-исследовательская работа как средство формирования готовности будущих педагогов к профессиональной деятельности. (Кривой Рог, Украина).	68
Л.В. Бешевец. Личностно ориентированные технологии обучения в формировании профессиональной ответственности будущих педагогов. (Кривий Ріг, Україна).	71

Н.М. Борытко. К вопросу о становлении профессиональной позиции педагога-воспитателя. (Волгоград, Россия).	73
Р.А. Беланова. Актуальність проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти студентів університетів. (Київ, Україна).	74
Н.І. Білоконна. Проблема підготовки творчої особистості вчителя початкових класів. (Кривий Ріг, Україна).	79
І.О. Пальшкова. Методичні засади формування професійно-педагогічної діяльності у майбутніх педагогів. (Одеса, Україна).	82
Я.В. Кічук. Підходи до творчого втілення ідей особистісно-орієнтованої педагогіки в підготовку вчителя. (Ізмаїл, Україна).	84
Л.І. Бондаренко. Інноваційні технології у викладанні математики в Криворізькому технікумі економіки та управління. (Кривий Ріг, Україна).	85
Л.О. Черних, Н.В. Богатинська. Технологія навчання як підсистема методичної системи навчання математики. (Кривий Ріг, Україна).	87
Н.А. Голивер. Психолого-педагогические аспекты применения компьютерных технологий у учебном процессе высшей школы. (Кривий Ріг, Україна).	88
В.П. Кисільова. Оновлення змісту математичної освіти у вищих педагогічних закладах. (Кривий Ріг, Україна).	90
В.В. Абрамова, Е.В. Єсіпова. К вопросу о совершенствовании форм и методов воспитывающего обучения студентов. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика).	91
В.В. Садова. Основні напрями оновлення змісту навчального курсу "Історія педагогіки". (Кривий Ріг, Україна).	93
Н.А. Ігнатюк. Навчання ввічливого спілкування на уроках іноземної мови.	94
И.Г. Бондарь. Художественные фильмы как один из способов оптимизации процесса изучения иностранных языков в технических вузах. (Кривий Ріг, Україна).	98
С.О. Мелікова. Індивідуалізація - основа професійно-орієнтованого навчання студентів іноземній мові. (Кривий Ріг, Україна).	100
В.А. Ветохина, О.И. Гамали. О задачах и содержании курса "Страноведение" для студентов специальности "язык и литература (русский)". (Кривий Ріг, Україна).	102

Т.Й.Рейзенкінд, Л.І. Варнавська. Шляхи формування інтелектуальних здібностей вчителя музики. (Кривий Ріг, Україна).	103
О.В.Бондаренко. Формування готовності студентів до краєзнавчої роботи в системі особистісно-орієнтованого навчання вищої педагогічної школи. (Кривий Ріг, Україна).	105
Г.І.Матукова. Вплив фізичної культури на формування компонентів загальної культури майбутніх фахівців. (Кривий Ріг, Україна).	107
В.В.Ленська, Г.Д. Потопа. Громадянське виховання студентської молоді у добу глобалізації. (Кривий Ріг, Україна).	108
Ю.А.Янченко. Із досвіду роботи вузу по підготовці майстрів превентивного виховання. (Кривий Ріг, Україна).	110
К.Р. Федорук, Л.Г.Потинга. Интегрированный подход как фактор модернизации среднего профессионального медицинского образования.	112
Л.С.Коржова. Навчально-дослідницька діяльність як фактор професійного становлення майбутніх педагогів. (Кривий Ріг, Україна).	114
РОЗДІЛ III. Технології особистісно орієнтованого навчання у практиці загальноосвітньої школи.	
Бурдун О.В. Нові інформаційні технології в системі особистісно орієнтованого навчання в середній школі (Луганськ, Україна)	120
Лов'янова І.В. Особистісно орієнтоване навчання як фактор формування всебічно-розвиненої особистості. (Кривий Ріг Україна).	122
Dr Anna Klim-Klimaszewska, Dr Tamara Zacharuk Technologia informatyczna w szkole wyczej – szanse i zagrożenia (Siedlcfcy, Polska).	123
Швай Р.І. Технологія особистісно орієнтованого навчання, побудована на системі шкільного фізичного експерименту (Київ, Україна).	127
Лопатнюк О.М. Освітні технології особистісно орієнтованої спрямованості в системі загальноосвітньої школи. (Кривий Ріг Україна).	128
Гайдаржи Г.Х., Ильченко С.В., Федорченко С.Г. Отдельные подходы к использованию информационно-компьютерных технологий в обучении. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика).	130
Лов'янова І.В. Інтерактивне навчання в системі особистісно-орієнтованих технологій (Кривий Ріг, Україна).	131

- Ильевич Т.П., Боднар В.В. Педагогическое взаимодействие как основа активизации современных форм обучения. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика). 133
- Онищенко Ж.І. Сутність педагогічної технології в процесі навчання переглядового читання учнів середньої загальноосвітньої школи (Запоріжжя, Україна) 134
- Панова Л.Д., Герцова В.В., Перели Б.И. К вопросу о разработке образовательных технологий воспитания культуры здоровья. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика). 134
- Кучеренко Т.В. Социализация старшего подростка: проблема применения интерактивных технологий в школе (Луганск, Украина). 137
- Мірошник З.М. Я – концепція молодшого школяра як інтерпретація досвіду (Кривий Ріг, Україна). 139
- Гайдаржи Г.Х., Шинкаренко Е.Г. Стимулирование познавательного интереса одаренных детей. (Тирасполь, Приднестровско-Молдавская республика). 140
- Шамне А.В. Проблема вікових новоутворень в психології розвитку (Кривий Ріг, Україна). 142
- Комарова О.В. Евристична бесіда як шлях до розвитку творчих здібностей особистості (Кривий Ріг, Україна). 145
- Лаврентьева О. Дидактичні підходи до структурування матеріалу з метою формування інтелектуальних умінь (Кривий Ріг, Україна). 146
- Ковальська О.В. Естетичне виховання учнів у системі особистісно орієнтованого навчання (Кривий Ріг, Україна). 148
- Савченко А.І. Приоритетное значение моделирования в изучении синтаксиса (Кривий Ріг, Україна). 150
- Удовиченко Л. Вивчення образу – персонажа прозового твору у 5-му класі: перший етап освітньої технології (Кривий Ріг, Україна). 151
- Кужільна Л.В. Трагічна модель світу в культурологічній інтерпретації особистості в ліриці поетів – шестидесятників в українській літературі ХХ століття (Кривий Ріг, Україна). 153
- Філевич Л.Г. Структура національного ринку освітянських послуг і шляхи її вдосконалення (Кривий Ріг, Україна). 155
- Вербій Б.М. Проектна методика на уроках англійської мови в контексті особистісно орієнтованого навчання (Кривий Ріг, Україна). 156

Белікова В.В. Оновлення змісту "Історії української музики" (Кривий Ріг, Україна).	157
Любар І.Г. До проблеми формування екологічної культури учнівської молоді на сучасному етапі реформування освіти (Кривий Ріг, Україна).	159
Євтушенко С.Х. Дидактичні умови особистісно - орієнтованого підходу до учнів в процесі навчання біології (Кривий Ріг, Україна).	161
Шиперко С.Г. Формування математичних понять в учнів в умовах особистісно – орієнтованого навчання (Кривий Ріг, Україна).	162
Віхрова О.В., Білоусова Г.М. Деякі аспекти вивчення алгебри в системі особистісно-орієнтованої освіти(Кривий Ріг, Україна).	164
Сивопляс Н.В. Специфіка навчального процесу та її вплив на формування особистості дітей молодшого шкільного віку в умовах депривації.	165
Мощиць В.М. Вплив психолого-педагогічних умов на розв'язання обчислювальних задач дітьми старшого дошкільного віку (Слов'янськ, Україна).	169
Федорчук В.В. Музичне пізнання в контексті особистісно зорієнтованого навчання учнів початкової школи (Кам'янець - Подільськ, Україна).	170
Трофанова М.Т. Розвиток творчої особистості у системі початкового трудоного навчання (Кривий Ріг, Україна).	172
Пелішенко А.І. Концепція особистісно орієнтованої освіти в допрофесійній підготовці ліцеїста (Кривий Ріг, Україна).	173
Гулько Л.В. Плескаємо творчу особистість ліцеїста (Кривий Ріг, Україна).	175
Байрак Л.П. Допрофесійна підготовка ліцеїстів у системі неперервної економічної освіти на базі навчально-методичного комплексу (НМК) (Кривий Ріг, Україна).	177
✓ Фляга Т.М. Про неперервну підготовку фахівців економічного профілю в умовах навчально-методичного комплексу (Кривий Ріг, Україна).	178
Сергієнко В.В. Моніторинг як один із дієвих чинників у допрофесійній підготовці ліцеїстів (Кривий Ріг, Україна).	180
Афонін А.П., Конельская И.Н., Федотова Е.Ю. Культура здоров'я як фактор виховання здорового покоління (Кривий Ріг, Україна).	181
✓ Половина Г.П., Дмитриченко Г.П. Реалізація суб'єктивного досвіду учнів у позакласній діяльності (Кривий Ріг, Україна).	183

Наукове видання

ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Збірник наукових праць

Випуск 6

(спеціальний випуск)

Підписано до друку 03.11.2003 р.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman PS.

Друк офсетний. Стор. 192.

Замовлення №293. Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Криворізький державний університет.

Україна, 50086, м. Кривий Ріг, п-т Гагаріна, 54.

Надруковано на видавничому комплексі

ТОВ "Грант Символ".

Україна, 50029, м.Кривий Ріг, вул. Ватутіна, 53.

Тел.: (0564) 958-046.